

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42

Şubat 2016 February 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

KLASİK İSLAM HUKUKU LİTERATÜRÜNDE "SUÇ" "CRIME" IN THE CLASSICAL ISLAMIC LEGAL TRADITION

Nazım BÜYÜKBAŞ*

Öz

"Suç" kavramı, ceza hukukunun temelini teşkil eder. Herkesin bildiği gibi Suç Şeriatte, kanunun (kanun koyucu Allah'ın) cezalandırdığı fiillerdir. kanunilik, maddi unsur ve manevi unsur gibi üç unsuru vardır. İslam hukukunda cezanın kendine has bir tasnifi vardır. Suçlar, hadd suçları, kısas ve diyet suçları ve tazir suçları şeklinde taksime tabi tutulmuştur. Klasik İslam hukukunda ağır suçlar Kuran ve sünnette tanımlanmıştır. Bu çalışmamızda, suç kavramını, suçun genel unsurlarını ve genel olarak tasnifini İslam ceza hukuku açısından değerlendirmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Suç, Ceza, Kuran.

Abstract

The concept of "the Crime" is the basis of criminal law. Everybody seems to know what crime in the Shariah means: is the acts that are punished by the law (by Allah). It has three elements as legality, material element and moral element. In the Islamic criminal law, crimes are put into three categories. Categories crime according to classical Islamic criminal law are the crimes of hadd, the crimes of kısas-diya and the crimes of tazeer. The classic Sharia identified the most serious crimes as those mentioned in the Koran and the sunna. In this study, we are going to evaluate the concept of crime, its elements and its categories in Islamic criminal law.

Keywords: Islamic Law, Crime, Punishment, Qoran.

Giriş

Suç ve Hukuk ilişkisi insanlık kadar eskidir denilse abartılmamış olur. İlk insan Hz. Âdem (a.s.)'in ve eşi Havva'nın "iyi ve kötüyü bilme ağacı"nın (Kuran'da "ebedilik ağacı" olarak zikredilir¹) "yasak meyve" sini yemesine ve cennetten kovulmasına Hristiyanlık teolojisinde "aslı günah" denilmiş ve bu "suç" a irsiyet yoluyla iştirak eden tüm insanlığa geçen bir durum atfedilmiştir. Yahudilikte de insanın "suça temayüllü" oluşu Hz. Âdem'in bu "suç" una bağlanmıştır. İslam'da ise Hz. Allah (c.c.), Hz. Âdem'in işlediği günahı onun tövbesi üzerine affetmiş² ve Hz. Âdem'in şahsında insanlığın ilk "yasak", ilk "suç", ilk "mahkeme" ve ilk "ceza" ile tanışması gerçekleşmiştir. "Suç" olgusuyla imtihanının başlangıcı ve "suçun bireyselliği" bu olay kabul edilmiştir.³ Hz. Âdem ile Havva'nın çocukları Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesi⁴ de suç ve suça dair düşüncenin insanlıkla yaşıt olduğunu görmemiz açısından önemlidir. Bu iki olay bile ilk insanla beraber insanın imtihanının başladığını, suç ile tanışıldığını göstermektedir.

İnsanlık kadar eski olan suç olgusuyla mücadele, birey ve toplum açısından büyük önem taşır. İnsanlık tarihiyle yaşıt olan ve tüm dinlerde ve hukuk sistemlerinde en önemli konulardan biri olan "suç" kavramını bu makalede klasik İslam ceza hukuku açısından ele almaya çalışıp, suçun genel unsurlarını ve suçların tasnifini inceleyeceğiz.

1. Suç Kavramı:

A. Sözlük Anlamı

Suç, sözlükte "törelere ve ahlâk kurallarına aykırı davranışı ya da bir toplumda haksız sayılıp yazılı yazısız kurallarla yasaklanan ve yaptırma bağlanan eylem" mânasına gelir.⁵ Kur'an-ı Kerim'de "suç" anlamında kullanılan bazı kelimeler bulunmaktadır: bağı⁶, cerime⁷, cünah⁸ fahşâ⁹, hatîe¹⁰, ism¹¹, isyan¹², ma'siyet¹³,

* Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ Tâhâ 20/120.

² Bakara 2/37

³ Günay Tümer (1991). "Aslı Günah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara, III, 496-497.

⁴ el-Mâide 30

⁵ Mehmet Boynukalın (2009). "Suç", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, XXXVII, 453.

⁶ el-Kasas 28/76; eş-Şürâ 42/27; el-En am 6/164; el-Hucurât 49/9; en-Nahl 16/90; el-Ankebut 29/45. "Meşrû devlet başkanına silâhla karşı koyma, isyan etme" anlamında bir fıkıh terimi olan bağı, sözlükte "haktan ayrılmak, zulmetmek, haddi aşmak" anlamına gelir ve Kur'an'da her iki anlamda da kullanılır. Ali Şafak (1991). "Bağı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara, IV, 451-452.

⁷ el-Maide 5/2; el-A'raf 7/133; el-Hud 11/89; el-Mutaffifin 83/29.

⁸ el-Bakara 2/235. "Kişiyi haktan saptıran fiil veya davranış" anlamındaki cünâh da Kur'an'da yirmi beş yerde geçer (Ebü'l-Bekâ, s. 41)., Adil Bebek (1996). "Günah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara, XIV, 282-285.

münker¹⁴, seyyie¹⁵ zenb¹⁶ bunlardandır. İslâm hukuk literatüründe ise suçu ifade etmek için “masiyet”, “cerime” ve “cinâyet” kelimeleri kullanılır.

Masiyet; “Allah’ın yapılmasını veya terk edilmesini yasakladığı fiil ve terklerdir.”¹⁷ Masiyet taatin zıddıdır. Yasak fiilin dünyevî boyutunun suç, uhrevî boyutunun günah diye nitelendiği, suç kavramının günah, haram ve mâsiyet kavramlarıyla kesiştiği görülmektedir.¹⁸ Dünyada bir cezası olmayan ancak failinin uhrevî hayatı bakımından bir azaba çarptırılmasını gerektiren masiyetler dünyevi suç kavramının dışındadır¹⁹. Örnek olarak yalan söylemek, dünyevi bir cezası olmamasına rağmen dinen yasaktır ve ahirette cezası vardır.

Klasik kaynaklarda genellikle suçu ifade için kullanılan cinâyet kelimesi sözlükte cürüm (الْجُرْمُ) ve günah (الذَّنْبُ) anlamlarındadır.²⁰ Sonradan, insanların iktisap ettikleri, her hangi bir şerre verilen bir isim olmuştur²¹. Böylece yapılan bir kötülüğün adı olarak kullanılmaya devam etmiştir.²² Bu cihetle cinâyet ; içinde zarar bulunan her mahzurlu işe denilir. İnsan bazen kendi şahsına, bazen de başkasına karşı cinâyet işler.²³

⁹ en-Nisâ 4/15, 19, 25; en-Neml 27/54; el-Ahzâb 33/30; et-Talâk 65/1. Kur’ân-ı Kerim’de bu kökten türeyen fahşâ, fâhişe ve fevâhiş kelimeleri yirmi dört yerde geçmekte olup “Aşırı derecede çirkin söz ve davranış, büyük günah, edep ve ahlâka aykırı olup dinen yasaklanan her türlü kötülük ve çirkinlik” anlamında kullanılır. (bk. M. F. Abdülbâki, el-Mucem, "fhş" md.) Bir kısmında ise kinaye yoluyla zina, livâta, sevicilik gibi her toplumda yüz kızartıcı suç ve çirkinlik olarak kabul edilen iffetsizlikler kastedilir (Nebi Bozkurt (1996). “Fuhuş”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara , XIII, 211-214.

¹⁰ el-Bakara 2/81; en-Nisâ 4/92,112. Kur’an’da hata kelimesinin değişik türevlerinin yirmi iki âyette ve birbirine yakın mânalarda kullanıldığı görülür. Hata sözlükte “düşünürken, konuşurken veya bir iş yaparken vuku bulan yanlışlık, hedefleneni ve doğruyu tutturamama” anlamına gelir. Fıkıh terimi olarak “Mükellefiyeti tamamen veya kısmen kaldıran ehliyet arızalarından biri, kastın karşısı olarak kullanılır. “hatie” fiilinin özellikle din hususunda olmak üzere tıpkı “esime” gibi “günah işlemek ve günahkâr olmak” anlamında, “ahtaa” fiilinin ise “gerçekleşen sonucu kastetmeksizin doğruyu tutturamamak ve yanılmak” mânasında kullanıldığı söylenir., H. Yunus Apaydın (1997). “Hata”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara, XVI. 237.

¹¹ el-Bakara 2/85; el-Mücadele 58/8-9; el-Furkan 25/68. İsm, “işleyene ceza gerektiren, insanı hayır ve sevaptan alıkoyan fiil veya bundan doğan sorumluluk” anlamına gelir (Ebü'l-Bekâ, s. 40). Kur’an’da otuz beş yerde geçen ism kelimesi, genel anlamından başka küfür ve inkârı, düşmanlığı, yalan, içki, kumar, faiz gibi günahları nitelemek için de kullanılmıştır. (bk. “Günah” maddesi) İsm kasten işlenen suç, hata hem kasten hem de taksirle işlenen suç için kullanılmakla beraber ism hataya göre daha ağır suçları ifade eder. İsm yaptırım gerektiren günah anlamına da gelir.

¹² el-Hucurat 49/7; ez-Zümer 39/13.

¹³ el-Mücadele 58/8-9. Sözlükte “itaatten ayrılmak, çoğunluk tarafından onaylanan davranışlara uyum sağlamamak” mânasındaki isyan kökünden masdar ve isim olup itâat kelimesinin karşıtıdır. Mâsiyetle zenbi aynı konumda gören Ebü'l-Bekâ “kişinin kasten işlediği haram fiil” olarak tanımlamış, isyanı “yükümlülük getiren belli bir emre karşı çıkmak değil mutlak olarak emre muhalefet” diye mânalandırmıştır. Mâsiyetle cünâh, zenb, vizr ve ism kelimeleri arasında anlam yakınlığı bulunmaktadır. Mâsiyet kavramı Kur’ân-ı Kerim’in otuz iki âyetinde geçmektedir. (M. F Abdülbâki, el-Müfced, "asy" md. Bekir Topaloğlu (2003). “Masiyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara, XXVIII, 77..

¹⁴ “Bir şeyi bilmemek, bir şey zor ve sıkıntılı olmak” gibi anlamlar taşıyan nükre veya nekâret kökünden gelen münker “tasvip edilmeyen, yadırganan, sıkıntı duyulan şey” demektir. Kur’ân-ı Kerim’de ma’rûf ve münker kelimeleri dokuz âyette “ma’rûfu emretme, münkeri nehyetme” anlamına gelen ifade kalıplarıyla geçmektedir. Bu âyetlerde bir tahsis yoluna gidilmemesi, ma’rûfın dinin yapılmasını gerekli gördüğü (vacip) veya tavsiyeye şayan bulduğu (mendup), münkerin de bunların zıddı olan söz ve davranışların tamamını kapsadığını göstermektedir (Kâdi Abdülcebâr, s. 745; İbn Teymiyye, II, 209-211). Mustafa Çağrıncı (1995). “Emir bi'l-ma’rûf nnehiy ani'l-münker”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara, XI, 137.

¹⁵ Bakara 2/81; Nisa 4/31 el-En’âm 6/160; Yûnus 10/27; eþ-Þurâ 42/40. Sözlükte seyyie hem “günah, kötülük, çirkin iş, kötü nesne” gibi anlamlarda isim hem de sıfat olarak kullanılır. (Râgıb elİsfahânî, el-Müfredât, “sv,” md.). Muhammed Abduh’un, Allah’a kulluk konusundaki kusurlara “zenb”, insan haklarıyla ilgili kusurlara ise seyyie dediği belirtilmiştir (Tefsîrî’l-menâr, IV, 302-303). Seyyie kelimesi Kur’ân-ı Kerim’de yirmi bir yerde tekil, otuz beş yerde çoğul (seyyiât) kullanılmıştır (M. F. Abdülbâki, el-Mu’cem, “sv,” md.). Aynı kökten türetilen “isâet”, fıkhîta şer’an tasvip edilmeyen eylemlerden söz edilirken kullanılan genel bir kavramdır. fakihler isâe kavramını başkalarına zarar veren fiiller, özellikle su alma hakkı, geçit hakkı gibi irtifak haklarına riayetsizlik bağlamında kullanırlar. (Mv.F, III, 141-142). (2009) “Seyyie”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara , XXXVII, 78.

¹⁶ Şu’ara 26/14; Ankebut 29/40. Zenb, sözlükte “arka, geri, kuyruk” anlamlarına gelen zenebden türemiş olup “sonu kötü olan fiil” demektir (Râgıb el-İsfahânî, el-Müfredât, "znb" md.). İsm kelimesinin eş anlamlısı kabul edilen zenb “mükellefin gayri meşrû işi” olarak tarif edilmiş (Tehânevî, I, 507) ve otuz yedi yerde geçtiği Kur’ân-ı Kerim’de küfür, şirk, katil, zina gibi günahlar için kullanılmıştır (M. F. Abdülbâki, el-Mucem, "znb" md.). (“günah” maddesi.)

¹⁷ Abdülkadir Üdeh (trs.). *et- Teşrî’u’l- Cinaiyyi’l- İslâmî Mukârenen bi’l- Kanûni’l- Vad’i*, Beyrut: Dâru’l- Kâtibi’l Arabî, I, s. 128. هي اتيان ما حرّمته الشريعة من المحرّمات، وترك ما أوجبه من الواجبات

¹⁸ “Masiyet”, s. 454

¹⁹ Fekri Shaban (2002). *İslam Hukukunda Hirâbe (Eşkiyalık) Suçu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü., s. 17.

²⁰ Ebu’l-Fadl Cemaluddîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr (1956). *Lisanu’l-Arab*, Beyrut: Daru’s-Sâdir., s. 153.

²¹ Feteva-i Hindiyeye (Feteva-i Alemgiriyeye), Akçağ Yayınları: 12/457-458.

²² Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeylei (1313 h.). *Tebyînu’l-Hakâik alâ Kenzi’ d-Dekâik*, 1. baskı, Kahire: Matbaatu’l-Emiriyeye., II, s. 52.

²³ Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz İbn Abidin (ö. 1252 h.). *Reddu’l-Muhtâr alâ Dürrî’l-Muhtâr*, Dâru’l-Fikr, Beyrut 1992/1412, I-VI, VI, s. 527; Zeynuddin b. İbrahim b. Muhammed İbn Nuceym (1997). *Bahru’r-Râik*, 1. baskı, Beyrut: Daru’l Kitûbi’l İlmiye., VII, s. 2; Şemsu’l-Eimme Ebû Bekr Muhammed b. Ebi Sehl es-Serahsî (1414). *Kitâbu’l-Mebsût*, Beyrut: Dâru’l-Mâriفة., I-XXX, XXI, s. 165; **Cinâyet, el-Mevsuatu’l-Fıkhiyye**, 4. baskı, Kuveyt 1404-1427 h., I-XXXV, XVI, s. 59; Ömer N. Bilmen (1967). *Hukuku İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*, İstanbul: Bilmen Basımevi., III, s. 9-12; Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî (1937). *El-İhtiyâr Li-Ta’lîl’l-Muhtâr*, Kahire:Matbaatu Halebi. , V, s. 22. الجنایة: کل فعل محظور یضمن ضرراً، ویكون تارة علی نفسه، وتارة علی غیره... الجنایة لغة اسم لما یکتسب من الشر.

Suç yerine kullanılan ve daha çok çağdaş literatürde hukuki anlamda ifâde edilen diğer bir kelime olan cürüm veya cerîme ise, cerime kökünden türetilir ve sözlükte kazanç²⁴ (الكسب), günah (الذنب), kesme (القطع)²⁵, sevk etme²⁶, hoş olmayan ve çirkin görülen bir şeyi yapmak anlamındadır.²⁷ “Kazanç” anlamı arap örfünde meşru olmayan, hoş gitmeyen kazanç şeklinde hususi bir mana kazanmıştır.²⁸ Sözlük anlamına baktığımızda “cerime”nin; günah olan şeyi kazanma ve emniyeti ihlal etme sebebiyle cezayı hak etme anlamı kazandığı görülmektedir.

Kur’ân’da cerîme ile aynı anlamda olan cürüm fiilini işleyen anlamında “mücrim” kelimesi ve cürm fiili geçmekte ise de ²⁹ hukukî anlamda suçtan ziyade; inançsızlık anlamında kullanılmıştır. Ancak Zemahşerî cürm işleyen herkesin cezalandırılacağını söyleyerek cürmün cezâ gerektiren bir fiil olduğunu belirtmiştir.³⁰ Ebu Bekir İbn Arabî de hürabe suçunun en büyük suçlardan olduğu için en şiddetli cezâ ile mukabele gördüğünü söylerken cürm kelimesini suç karşılığı olarak kullanır.³¹ Bir hadîste de cürüm kelimesi “hata” anlamında kullanılmıştır: “Müslümanların cürüm bakımından en büyüğü, hakkında yasak bulunmayan bir şeyin hükmünü sorup da, bu sorusuyla o şeyin haram kılınmasına sebep olan kimsedir”³²

Her üç kelimenin de günah ve haddi aşma anlamında birlikteliği olduğu dikkat çekmektedir. Ancak ceza hukuku açısından kullanıma gelince cinayet ve cerime kelimelerinin suç kavramı için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Şimdi bu iki kelimenin kullanımını incelemeye çalışalım:

B. Terim Anlamı:

Klasik eserlerde suç genel anlamda cinayet kelimesi ile ifade edilir. Cürcani cinayeti hayata yada başka bir şeye karşı zarar veren her türlü yasaklanmış şey olarak tarif eder³³. Cinâyet haram olan her iş için kullanıldığı gibi haram olan her iş, dine, cana, mala, akla ve ırza verdiği zarar bakımından Şâri’in sakındırdığı ve men ettiği her şeydir.³⁴ Yapılan şey ister cana, ister mala, ister başka bir şeye tecâvüz şeklinde olsun değişmez.³⁵ Bu nedenle klasik kaynaklarımız, hayvanlar tarafından mal ve cana verilen zararı veya hayvanlara verilen zararı “cinayetül behiyme vel cinayetü aleyha ve gayru zalik/ باب جنایة البهيمه والجنایة علیها / “وغير ذلك باب جنایة” başlığıyla, sahip olunan eşyaya karşı verilen zararı da “cinayetül memluk ve l cinayetü aleyhi/ المملوك والجنایة علیه” başlığıyla ele alır.³⁶

Klasik islam hukuku literatüründe “cinâyet” denildiğinde özellikle en dar anlamıyla hayata ve vücut dokunulmazlığına karşı işlenen suçlar anlaşılırken³⁷ Bu fiili işleyene **cânî**, bu fiile maruz kalana **mecniyyun aleyh** denir. Mal gibi diğer varlıklara karşı işlenen suçlar için gasb, hırsızlık gibi özel isimler kullanılmıştır.³⁸ Serahsi, İbn Nüceym, Aynî gibi Hanefi hukukçulara göre “Cinayet, (genel anlam ile) mala veya cana karşı işlenen şer'an yasaklanmış bir fiilin adıdır. Ancak islam hukukçularının kullanımında “cinayet” kelimesi mutlak olarak (izafe edilmeden, kayıtlanmadan) kullanıldığında en dar anlamıyla hayata ve vücut bütünlüğüne karşı işlenen suçlar anlaşılır ve diğer suçlar için mala karşı işlenen suçta gasb yada örfe kullanılan isimlerdir”.³⁹ Hanbeli İbn Kudâme de benzer bir tanım yapar ancak cinayeti “hayata veya mala karşı düşmanca işlenen her fiil” olarak tanımlar.⁴⁰ Bu manada cinayet kelimesi suç karşılığı olarak cerimedenden daha dar anlamda kullanılmaktadır.

²⁴ Özellikle maide 8 de haram kazanç anlamına kullanılmıştır.

²⁵ Mecdüddin Muhammed b. Ya'kub el-Firuzâbâdi (817/1415), *el-Kâmûsu'l-Muhît*, 7. baskı, Daru'l-Fikr, Beyrut 1999, VI, s. 173.

²⁶ Maide, 5/8

²⁷ el-Firuzâbâdi, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, IV, s. 88; İsmail b. Hammâd el-Cevherî (1987). *es-Sihâh Tâcu'l-Luğa* (Thk. Ahmet Abdülgafûr Attâr), Beyrut: Dâru'l-İlm, V/1885; Ebû'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem **b. Manzûr**, *Lisânu'l-Arab*, XII, s. 91; Muhammed Ebû Zehrâ, *el-Cerîme*, Dâru'l-Fikrî'l-Arabî, Kahire 1976, s. 24.

²⁸ Ebû Zehrâ, *el-Cerîme*, s. 19. المكروه غير المستحسن

²⁹ el-En'âm, 6/124; Yunus, 10/13,17; el-Meâric; el-Câsiye, 45/31.

³⁰ Cârullah Mahmud ez-Zemahşerî (1407 h.). *el-Keşşâf an Hakâiki Ğavâmizi't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vucûhi't-Te'vil* (thk. Mustafa Hüseyin Ahmed), 3.baskı, Beyrut : Dâru'l-Kütübî'l-Arabiye, II, s. 99.

أن الإجماع هو السبب الموصل إلى العقاب ، وأن كل من أجرم عوقب

³¹ Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Meâfirî İbn Arabî (ö. 543/1148) *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 1-IV, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 3. Baskı 2003 II, s. 320. وَجَعَلَهَا أَكْثَرَ الْعُقُوبَاتِ لِأَكْثَرِ الْإِجْرَامِ

³² Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî (1987). *el-Câmiu's-Sahîh* (thk. ve tal. D. Mustafa Dîb el-Buĝâ), Beyrut: Dâru İbn Kesir., VI, s. 2658. إِنَّ أَكْثَرَ الْمُسْلِمِينَ جُرْمًا مِنْ سَأَلَ عَنْ شَيْءٍ لَمْ يُحَرِّمْ، فَحَرَّمَ مِنْ أَجْلِ مَسْأَلَتِهِ

³³ Seyyid Şerif Cürcani (1983). *Kitabu't-Ta'rifat*, Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, s. 79.

الجنایة كل فعل محظور يتضمن ضررا على النفس أو غيرها

³⁴ Seyyid Sâbık (trs.). *Fikhu's-Sünne*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Arabî., I-III, II, s. 506. الجنایة: كل فعل محرم

³⁵ Udeh, *et-Teşrîu'l-Cinâiyyi'l-İslâmî* I, 67. ذلك أو مال أو نفس أو وقع الفعل على نفس أو مال أو غير ذلك. في الاصطلاح الفقهي فالجنایة: اسم لفعل محرم شرعاً، سواء وقع الفعل على نفس أو مال أو غير ذلك.

³⁶ İbn Nuceym, *Bahru'r-Râik*, XIX, s. 265

³⁷ Es-Serahsî, XXVII, 84

³⁸ Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Mahmud İbn Kudâme (1984). *el-Muĝnî*, Beyrut : Daru'l-Fikr., IX, 319; Bilmen, III, 9-12; Şükrü Selim Has(2007). *Cezâlarda Caydırıcılık İlkesi İslâm Hukuku ve Modern Hukuk Arasında Bir Mukayese*, Laçın Yayınları, Kayseri, s. 14.

الجنایة شرعا اسم لفعل محرم حل بمال أو نفس . إلا أن الفقهاء خصوا لفظ الجنایة بما حل بنفس وأطراف ، والغصب والسرقة بما حل بمال

³⁹ es- Serahsî, *el- Meksûr*, XXI, 165; İbn Nuceym, *Bahru'r-Râik*, III, 39; Bedreddin El-Aynî (2000). *el-Binâye Şerhi'l-Hidâye*, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, XIII, s. 62.

اعلم بأن الجنایة اسم لفعل محرم شرعا سواء حل بمال أو نفس ولكن في لسان الفقهاء يراد بإطلاق اسم الجنایة الفعل في النفوس والأطراف فإنهم خصوا الفعل في المال باسم وهو الغصب والعرف غيره في سائر الأسماء

⁴⁰ İbn Kudâme, *el-Muĝnî*, VII, s. 635.

Şafi hukukçu Nevevi, el-Mecmû' isimli eserinde cinayeti "günah ve cürm demek olup insanın dünya ve ahirette ceza veya kısas gerektirenlerden yaptığı herşey" olarak tanımlar.⁴¹ Şafilardan İmam Gazali ve Maliki el-Karafi de cinayeti genel anlamda kullanır ve "ceza gerektiren suçlar kitabı" başlığını kullanıp had ve kısas suçlarının hepsi için cinayet kelimesini kullanır.⁴² Ünlü maliki hukukçu ve filozof İbn Rüşd de: "kanunla belirlenmiş (meşru-şeri) sınır ve tanımı olan Cinâyetler birkaç çeşittir: cana ve uzuvlara yönelik olduğunda öldürme (قتل) ve yaralama (جرح) diye isimlendirilir, cinsel organa yönelik olduğunda zina (زنى) ve sıfah diye isimlendirilir, kişinin şeref ve manevi değerine yönelik olduğunda kazf (كذف = iffete iftira) ismini alır. Cinâyet mala yönelik birkaç şekilde olabilir, döğüş yolu ile ve haklı gösterecek hiçbir te'vil yapılmaksızın olursa hirabe (حراية), olamı haklı gösterecek bir te'vile dayanırsa bağı (بغي), mal gizli olarak ve saklandığı yerden alınırsa buna hırsızlık (سرقة), silah yolu ile ve zor kullanılarak alınırsa buna da gasb (غصب =soyunculuk) denir." ⁴³ diyerek bu görüşe uyar. Cinayet kelimesinin hem "suç"un genel ismi olarak hem de dar anlamda hayata ve vücut bütünlüğüne karşı işlenen suçlar için kullanıldığı görülmektedir.

Çağdaş islam hukukçularından Vehbe Zuhayli de cinayeti cerime ile eş anlamlı kullanıp cinayeti genel ve özel anlamlı şeklinde ikiye ayırır ve genel anlamda cinayeti cerime kavramıyla eş anlamlı kullanıp suç tanımını yaparken, özel anlamla cinayeti bedene ve uzva karşı işlenen suç olarak tanımlar. Bu yönüyle geleneksel ıstılahaya yakın bir yol izler.⁴⁴ Cinâyet teriminin fıkıh literatüründe bir başka kullanımı da ihramlı kimsenin yapması yasak olan fiilleri ve haccın vaciplerinden birini terk etmeyi ifâde etmesidir. Bu fiiller ihramlı işlendikleri için yasak fiil anlamında cinâyet olarak adlandırılırlar.⁴⁵

Klasik İslam hukuku kaynaklarında suçlar; ukubât, hudûd, cinâyât, kısas, diyât, gibi başlıklar altında ele alınsa da suç genel teorisi çalışmaları Udeh, Ebu Zehre ve Behnesi gibi çağdaş hukukçular tarafından yapılmıştır. Bu eserlerde ise hukuki anlamda suçu ifâde etmek için özellikle cerime kavramları kullanılmıştır. Ebû Zehre de suç ve cezâ kitaplarından suçu anlattığı kısma *el-Cerîme* adını vermiştir.⁴⁶ Behnesi de "cerimetüz zina" cerimetü sserika" gibi ifadelerle cerime kelimesini tercih etmiştir.⁴⁷

Çağdaş literatürde daha çok kullanılan bir terim olmasına rağmen klasik kaynaklarda da suçu cerime şeklinde târif edenler olmuştur. İmam Mâverdi de suçu târif ederken cerime kelimesinin çoğulu cerâimi tercih eder ve " Cürümler, Allah'ın hadd ve ta'zîr cezâları koyarak men ettiği şer'i mahzurlardır/yasak fiillerdir " şeklinde tanım yapar.⁴⁸ Buradaki "mahzurlar" ifadesiyle, yasaklanmış bir hareketi işlemek veya emredilmiş olan bir fiili yapmamak kastedilmektedir. "Şer'i mahzurlar" ifadesiyle de bir fiili işleme yada terk etmenin suç olabilmesi ancak kanûnda yasaklanma şartına bağlanır.⁴⁹ Ve bu tanıma göre karşılığında bir ceza olmayan bir davranış yada terk suç değildir.

Ceza hukuku anlamıyla Ebû Zehre gibi Udeh de suçu cerime ile ifâde eder ve " Yasaklanan ve işleyene cezâ terettüb eden bir fiili işlemek veya terki yasaklanmış ve terkedilmesi halinde cezâyı gerektiren bir fiili terketmek, yahut şeriatın yasakladığı, hakkında cezâ koyduğu bir fiili işlemek veya işlememek " şeklinde târif eder.⁵⁰ Ebû Zehre de cerimeyi cinâyetten daha geniş anlamda ve tüm günahları kapsayacak şekilde " Yüce Allah'ın yasak ettiği şeyi yapmak, emrettiği şeylere karşı gelmektir " ⁵¹ şeklinde târif ettikten sonra cezâsını yargı organlarının yerine getirmiş oldukları günahlarla suç tanımını sınırlandırır ve Mâverdi'nin tanımına katılır.⁵² Buna göre bir şeyin yapılması veya yapılmaması konusunda cezâ terettüb etmezse o şey suç değildir. Yine bu tanımlara göre yasaklanan fiili icra etmeyip sadece düşünmek suç değildir.

وهي كل فعل عدوان على نفس أو ماله لكنها في العرف مخصصه بما يحصل فيه التعدي على الأبدان بما يوجب قصا أو نحوه وسموا الجناية على الأمور غصبا ونهباً وسرقة وإلحاقاً

⁴¹ Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref En-Nevevî (trs.), *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühhezzeb*, Beyrût: Dâru'l-Fikr., XVIII, s. 344. والجناية الذنب والجرم، وما يفعله الإنسان مما يوجب عليه العقاب أو القصاص في الدنيا والآخرة

⁴² Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed El-Gazzâlî (trs.), *el-Vesît fi'l-mezheb*, 1. baskı, Daru's-Selâm, VI, s. 206.

كتا الجنایات الموجبة للعقوبات

⁴³ Muhammed İbn Ahmed İbn Rüşd (trs.), *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, Beyrüt: Daru'l-Fikr.,II, s. 322.

والجنایات التي لها حدود مشروعة أربع جنایات على الأبدان والنفس والأعضاء وهو المسمى قتلًا وجرحًا وجنایات على الفروج وهو المسمى زنا وسفاحًا وجنایات على الأموال وهذه ما كان منها مأخوذًا بحرّ سمي حراية إذا كان بغیرًا أو بغيره وإن كان بتأويل سمي بغيا وإن كان مأخوذًا على وجه المغاصة من حرز يسمى سرقة وما كان منها بعلو منابة وقوة وسلطان سمي غصبا وجنایات على الأعراض وهي المسمى قذفًا وجنایات بالتعدي على استباحة ما حرمه الشرع من المأكوك والمشروك وهذه إنما يوجد فيها حد في هذه الشريعة في الخمر فقط وهو حد متفق عليه بعد احب الشرع لوات الله عليه

⁴⁴Vehbe Ez-Zuhayli (1405/1985). *el-Fikhul İslâmî ve Edilletüh*, 4. baskı, Dimaşk: Dâru'l-Fikr., VII, s. 530.

⁴⁵ El-Mevsilî, *El-İhtiyar*, I, s. 161; İbn Nüceym, VI, s. 3.

⁴⁶ Ebû Zehra, *el-Cerîme*, s. 24.

⁴⁷ Ahmed Fethi Behnesi (2003). *el-Hudud fil İslam*, Kahire : Müessesetül matbuatul hadise., s. 11-18.

⁴⁸ Suud b. Abdulali El-Atiyye (1427 h.). *el-Mevsûatu'l-Cinâiyetu'l-İslâmiyye*, Riyad ., I, s. 322; Vehbe **ez-Zuhayli**, *el-Fikhu'l-İslâmî ve Edilletuhu*, VII, s. 218; Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib El-Mâverdi (1989). Kuveyt: *el-Ahkâmu's-Sultaniyye*. s. 273; Abdulkarim Zeydan (2003). *el-Medhal li'd-Diraseti's-Şeriatil-İslâmiyye*, Beyrüt, s. 334; Udeh, I, s. 66.

الجرائم محظورات شرعية زجر الله على عنها بحد أو تعزير

⁴⁹ Udeh, I, s. 66.

والمحظورات هي: إما بيان فعل منهي عنه، أو ترك فعل مأمور به، وقد فت المحظورات بأنها شريعة، إشارة إلى أنه يجب في الجريمة أن يحظرها الشريعة

⁵⁰ Udeh, I, s. 66.

فالجريمة إذن هي بيان فعل محرم معاقب على فعله، أو ترك فعل محرم التترك معاقب على تركه

⁵¹ Ebû Zehrâ, *el-Cerîme*, s. 24.; Şamil Dağcı (1996). *İslam Ceza Hukukunda Şahuslara Karşı Müessir Fiiller*, Ankara: Diyanet Yay., s. 11. Bu tanım tüm günah, masiyet, hata çeşitlerini kapsamaktadır.

بيان فعل محرم معاقب على فعله، أو ترك فعل مأمور به معاقب على تركه، سواء أكان العقاب دنيوياً أم آخروياً

⁵² Ebû Zehrâ, *el-Cerîme*, s. 24-26.

Klasik literatürde daha çok tercih edilen cinayet kavramı ile çağdaş literatürde kullanılan cerime kavramı arasında sözlük anlamı açısından birliktelik olduğunu ve ikisinin de Allah'ın emrini terk ve yasakladığı şeyi yapma şeklinde günah irtikap etme anlamı taşıdığını görmüştük. Terim olarak cerime *Allah'ın hadd, kısas ve ta'zîr cezâları koyarak men ettiği suç* iken cinayet genel anlamda kullanılanlara göre *her türlü yasak fiil*, özel anlamda yani anlam daralması sonucunda terim anlamıyla *hayata ve vücud bütünlüğüne karşı işlenen suç* anlamını taşır. Genel anlamli cinayet kavramı ile cerime kavramının eş anlamli oldukları görülmektedir. Dar anlamda ise cerimenin cinayetten daha kapsamlı bir kavram olduğu ortaya çıkmaktadır.

Suçun (cerime) târifi konusunda İslâm hukukçuları günümüz hukukçularıyla hemen hemen ittifak halindedir. Zira, günümüz hukuku, suçu kânûnun yasakladığı bir şeyi yapmak veya kânûnun emrettiği bir şeyi yapmamak diye târif etmektedir.⁵³ Her iki hukukta bir fiilin suç sayılabilmesi için; bu fiilin suç teşkil ettiği konusunda kânûnun bulunması , suç sayılan fiil hakkında özel bir cezânın takdir edilmiş olması ve fiilin cezâi ehliyeti hâiz bir şahıs (mükellef) tarafından işlenmiş olması (maddî unsur) gerekmektedir.

1. 1. Suçların Cezalandırılmasının Amacı

İslam ceza hukukunda ceza amaç değil, bir araçtır. Suçlara karşı verilen cezaların amaçlarını şu başlıklar altında kısaca ifade edebiliriz:

- a. Cezalandırma ile toplum ve bireyin temel maslahatlarının suça karşı korunması ve mefsedetlerin uzaklaştırılması amaçlanır: Hukukun amaçlarından birisi, toplum düzenini korumaktır. Düzenin korunması da suçlara meydan vermemek, bunların yollarını tıkamak suretiyle olur. Toplum düzenini ve menfaatlerini korumak için suçluların cezâlandırılması gerekir. “Şeriatların konulmuş olması hem dünyada hem de âhirette sadece kulların maslahatlarının temini amacına yöneliktir.” derken Şatibi ve usul alimlerinin çoğunluğu , İslâm'ın esas gâyesinin kulların menfaatini sağlamak ve onlardan zararı gidermek olduğu genel ilkesini dile getirir.⁵⁴ Mefsedetleri yaymaya ve Şâri'in korunmasını istediği maslahatları yok etmeye çalışanlara karşı alınacak tedbirlerin başında caydırıcı cezâlar gelmektedir. Maslahatların korunması gayesinin zorunlu sonucu cezaların caydırıcı olmasıdır.⁵⁵
- b. Cezalandırma ile suça niyetlenenleri suçu işlemeyen önce suçtan caydırıp suça engel olmak ve suçun tekrarından alıkoymak amaçlanır⁵⁶: Toplum menfaatlerinin olmazsa olmazları olan beş maslahatın mukâbili en büyük zararlar da bu beş maslahata karşı yapılan ve onları yok eden cürümlerdir. Bu nedenle İslâm'da mefsedetin büyüklüğü oranında cezâların oranı da artmaktadır. Caydırıcılık ilkesini benimseyen hukukçulara göre, insan menfaati celb ve mazarratı def etmek ister. Hatta “mefsedetlerin def'i menfaatlerin celbinden evladır.” prensibi meşhurdur.⁵⁷ Bu yaklaşıma göre, menfaat ve zarar hesabı yapan insan, işleyeceği suçla elde edeceği menfaatin, hazzın bedeli olarak göreceği zarara göre suçu işleyecek ya da işlemekten kaçınacaktır.
- c. Cezalandırma ile suçlunun ıslah olması amaçlanır: Vahyin ürünü olan hükümler insanoğlunu ıslah etmek ve onu faziletlere sevk etmek için gelmiştir⁵⁸. Uhrevî boyutu düşünüldüğü zaman İslâm'da en ağır cezâlarda bile daha suç fiili işlenmeden bireylerin zihinlerinde suç düşüncesine engel olma amacı vardır. Suç işleme düşüncesini önlemek şeklinde olsun ya da suç oluştuktan sonra suçlunun pişmanlık duymasını sağlama şeklinde olsun İslâm hukuku cezâyı amaçsız bir şiddet ve intikam olarak görmeyip suçluyu topluma kazandırmayı amaçlar. Cezânın ilk ve en önemli amacı suçlunun uslandırılması/ ıslâhıdır.⁵⁹Hukukun en büyük gâyesi, yararın sağlanması (celbu's-salâh) ve zararın kaldırılmasıdır (def'il-fesâd). Bu da insanın halinin ıslâhı ve fesadının kaldırılmasıyla sağlanır. İbn Aşûr uslandırmanın/ıslâhın en üst şekli olarak da hadleri kabul eder.⁶⁰ Modern hukukta cezaların bedenî olmayıp hapis ağırlıklı olması ıslah konusunda hapsin uygun olup olmadığı sorununu da

⁵³ El-Atiyye, I , s. 322; Udeh, I, s. 66. Türkiye'de Modern hukukta suçun târifi şöyle yapılmıştır: “ Suç isnat yeteneğine sahip bir kişinin, kusurlu iradesinin oluşturduğu, icraî ve ihmâlî bir hareketin meydana getirdiği yasadâ yazılı tipe uygun, hukuka aykırı ve müeyyide (yaptırım) olarak bir cezânın uygulanmasını gerektiren bir eylemdir.” bk. Uğur Alacakaptan (1975). *Suçun Unsurları*, Ankara: Sevinç Matbaası.,s. 10. Başka bir tanımı da: “Suç toplum tarafından onaylanmayan davranışların, kânûn tarafından düzenlenip yaptırma bağlanmasıdır.” Şekindedir. bk. Timur Demirbaş, (2002). *Cezâ Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Seçkin Yay., s. 174. Daha farklı ve geniş tanımlamalar için bk., Sulhi Dönmezer - Sahir Erman(1959). *Nazarî ve Tatbîkî Cezâ Hukuku (Umûmî Kısım)*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul. *هي الفعل أو الترك الذي نص القانون على عقوبة مفررة له.*

⁵⁴İbrahim b. Musa b. Muhammed Eş-Şâtibi (1997/1417). *el-Muvâfakât fi Usûli's-Şeri'a* (thk. Ebû Ubeyde), 1.

Baskı, Kâhire : Dâru İbn Affan, I-IV., I, s. 41, II, s. 9.;Nazım Büyükbaş (2013/I). “İslam Ceza Hukukunda Cezalandırma ve Maslahatların Korunması Arasındaki İlişki”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:34, (144-170 s.)*.

⁵⁵ Şâtibi, II, s. 10; İbn Aşûr, *Makâsîd*, s.79.

⁵⁶ Nazım Büyükbaş (2013/II), “İslam Ceza Hukukunda Haddlerin Caydırıcılığı”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: I, Sayı: 2, 97-126.

⁵⁷ Zeynulâbidîn b. İbrâhîm İbn Nuceym (trs.). *El-Eşbâh ve'n-nezâir alâ mezhebi Ebî Hanîfete'n-Nu'mânî*, Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, s. 90.

⁵⁸ Ebû Zehra, *Ukûbe*, s. 4.

⁵⁹ Zuhaylî, *el-Fikhu'l-İslâmi*, VII, s. 480. *الغاية الأولى للعقاب هي إصلاح المجرم*

⁶⁰ İbn Aşûr, *Makâsîd*, s.515.

beraberinde getirmiştir. Ayrıca kasten adam öldürme gibi en ağır suçları işleyenlerin iyi halden şartlı salıverilmesi de suçun büyüklüğü ile cezanın hafifliği açısından eleştirilir. Hafif suç işleyen biri de ıslah olmadığı sürece uzun süre hapis yatarak cezalandırılabilir.

- d. Cezalandırma ile suçun dünyada telafisi, ahirette ise suçlunun günah yükünden kurtulması amaçlanır: Cezâ hukukunda “hadler suçlu için keffârettir.” dediği zaman da işlenen suçun günahını temizleme ve âhirette aynı suçtan dolayı cezâyı kaldırma anlamı kastedilir.⁶¹
- e. Cezalandırma ile adaletin tesisi amaçlanır: Adalet gereği suçtan ancak onu işleyen ve ona ortaklık edenler sorumludur. Bu ilke Kur’ânda “Hiçbir günahkâr başkasının günahını çekmez.”⁶² “Herkes kazandığının (yaptığının) karşılığında rehindir.”⁶³ ayetleriyle belirtilmiştir. Cezâda suç ile cezâ arasında makul bir dengenin bulunması ilkesi de adâletin gereğidir. Kur’ânda “Bir kötülüğün karşılığının ancak ona denk bir kötülük” olduğu, saldırıya misliyle karşılık verileceği bildirilir.⁶⁴
- f. Cezalandırma ile mağdurun, mağdur yakınlarının ve kamu vicdanının teskin edilmesi amaçlanır: Cezâ, suçtan ağır olsa suçu işleyene karşı bir zulüm olur. Cezâ, suça göre hafif olsa suça teşvik anlamı kazanır ve mağdur da toplum da bundan rahatsız olur. Suçlunun cezâsız kalması mağdurun yani suçsuzun cezâlandırılmasıdır. Özellikle bireysel hakların ağır bastığı kısas ve kazf cezalarında kamu vicdanını teskin amacı açıkça görülmektedir.⁶⁵

1. 2. Suç- ceza denkliği

Kur’an’da⁶⁶ işlenen suçta denk ceza unsuru ifade edilir. “Bir kötülüğün karşılığının ancak ona denk bir kötülüktür”. Suç ve ceza adaleti terazinin iki kefeşi gibidir. Ceza suçun bozduğu dengeyi mağdur lehine düzeltmelidir. Girişte belirttiğimiz gibi Hz. Âdem ebediyet ve bitmeyen mülkiyet için ağaçtan yedi, cezası ise bu suça mukabil bir müddet yaşama ve bir miktar faydalanma olmuştur. Dünyada Allah’ın ayetlerini görmek istemeyenlerin ahirette kör diriltilecekleri bildirilir. Adeta ceza konusunda cezâyı belirleme yetkisi suçluya verilmiştir. Sanki “Ne yaparsan karşılığını bulursun” denilmiştir. Suç ve ceza uygunluğu mağdur ve kamu vicdanını teskin yanında suçluya da itiraz yolu bırakmaz. Çünkü cezâyı suç belirlemekte ve suçlu kendi yaptığı ile cezalandırılmaktadır.⁶⁷ Suç ceza arasında uygunluk olursa ancak o zaman mağdur ve kamu vicdanı “hak yerini buldu” diyecektir. Günümüzde cezalarda mağdur ve velisinin görüşüne dikkat edilmediği ve suça denk cezalar verilmediği için mahkeme kapılarında cinayet haberleri bitmemektedir.

Her suçun karşılığının hapis yada para cezası olması yani farklı suçlara aynı tür ceza verilmesi hikmete de uymaz. Suç değiştikçe cezada bu nedenle değişir. Failin sıfatı, ihlal edilen haklar değiştikçe cezalar da değişmektedir. Suç ve cezânın denkliği hikmetinden dolayı, suçun farklılaşmasıyla cezâ da farklı olur. Bu nedenle farklı suçlara aynı cezânın verilmemesi de adâleti tesis eden ve böylece ma’şerî vicdanı teskin eden bir ilkedir. Bir katil ile hırsızın fiilleri ve bundan doğan zarar ayrı olduğu halde her ikisine de eşit zaman diliminde hapis cezası ya da eşit para cezası vermek ne makuldür ne de adalet duygusuyla bağdaşır. Modernitede en son olan en iyidir yaklaşımıyla şimdiki hapis cezası uygulaması en modern ve rehabilite edici güzel bir yaptırım olarak sunulmuştur. Ancak şu anda modern dünya da hapis cezasından kurtulmaya çalışmaktadır.⁶⁸

Kuran’ın ceza ilkesi cezanın suç ile orantılı olmasıdır. “Bir kötülüğün karşılığının ancak ona denk bir kötülüktür” (eş-Şûra,42/40.) ayetinin tefsirinde Râzî de, bu ayetin, fıkıh İlminde, büyük bir esas teşkil ettiğini, ayetin muktezâsının, her suça dengi ile mukabelede bulunmayı gerektirdiğini, aksi halde hakların zayi olacağını söyler. Tasarladığı suça benzer veya denk bir ceza alacağını bilmek ve bunun infaz edileceğinden emin olmak suçlu açısından da caydırıcı olacaktır. Ceza suça nisbetle hafif olursa suçlu için teşvik olacağı açıktır. Cezânın suçun doğurduğu zarara karşı aşırı olması ise zulüm ve işkence olacaktır. İki durumda da adâlet sağlanmayacak ya mağdur ya da suçlu haksızlığa uğrayacaktır.

Cezâ ile suç arasındaki dengeden, mal çalanın malını çalmak, ırza geçenin ırzına geçmek, ev yakanın evini yakmak anlaşılmaz. (izlediğimiz bir mahkemede kızına tecavüz edilen baba suçlunun serbest bırakılmasına kızıp tecavüzcünün kızına tecavüz yemini eder...) Bu tür suçlar kendi misli ile izale edilmezler. Bazen mislin itlafı değil, mislin tazmini gerekir. Mesela mal konusunda suçlunun malını yok etmek mağdurun zararını karşılamaz. Malı telef edilmiş olarak zararıyla kalmış olur. Bu durum ise mağduru

⁶¹ Rahmi Yaran (2002). “Keffâret”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, XXV, s. 179-182.

⁶² el-Fâtr 18/6; el-En’am 6/ 164; el-İsrâ 17/15.

⁶³ el-Müddesir 74/38, et-Tûr 52/21.

⁶⁴ Eş-Şûrâ, 42/40.

⁶⁵ Nazım Büyükbaş (2012). *Klasik İslam Hukukçularına Göre Cezalandırmanın Gayesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü., s. 173-187

⁶⁶ Yunus 27, nahl 126, eş-Şûra,42/40, enam 160, nur 11, saffat 39, mümin 40, Maide 32

⁶⁷ Suat Erdoğan (2014). *Kur’an Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü., s. 67.

⁶⁸ Erdoğan, 3, 166, 217,

teskin etmez. Zarara zararlar karşılık vermenin her durum için uygun olmadığı ve bunun cezânın amacına uygun olmayan bir mepsetet olduğu açıktır.⁶⁹

1. 3. Suçun Genel Unsurları:

“Suçun unsurları” kavramıyla bir fiilin suç olarak nitelendirilebilmesi için onda bulunması gereken ve hukuka aykırı diğer fiillerden onu ayıran temel unsurlar kast edilir.⁷⁰ Suça ait unsurlar klasik fıkıh kitaplarında ayrı bir başlık altında ele alınmamakla beraber modern dönem İslam Ceza Hukuku yazarları “erkânü'l-cerîme” başlığı altında bu unsurları işlemişlerdir⁷¹. Suçun unsurlarından biri bulunmazsa suç oluşmaz. Her suçta bulunması gereken genel esaslar şunlardır:

- a- Suç olarak nitelenen fiilin yasak olduğunu belirten bir **hüküm** bulunmalıdır. Buna *suçun hukukî unsuru* denir.⁷² Kur’ânda ve sünnette, doğrudan yada dolaylı olarak, sarahaten veya delalet yoluyla suç sayılan fiiller belirtilmiştir. Veyahut İslam hukukçuları Kuran ve sünnetten elde ettikleri küllî kaidelerle bu hükümleri elde etmiştir. Özellikle usul eserlerinde sorumluluk açıklanırken kişinin ne ile yükümlü olduğunu bilmesi şartı üzerinde durulur.⁷³ Ceza hukukunda hadd ve kısas cezalarının miktar ve şekli kuran ve sünnet ile belirlenmiştir. tazir suç ve cezaları ise devlet otoritesine sınırlarını belirleme yetkisi verildiğinden tazir suçlarında da keyfilik yoktur. Kanunda belirtilen seçenekli yaptırımlardan birini seçmek ve miktarını takdir hakim yetkisindedir.⁷⁴

“Doğru yola ilettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine apaçık bildirmediğince, Allah bir toplumu saptırarak değildir. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.”⁷⁵ ve “resul göndermediğimiz bir kavmi helak etmeyiz”⁷⁶ ayetleri bu ilkenin dayanağı sayılır. İyilik ve kötülüğü (Hüsün ve kubuh) aklın idrak etme yeterliliği ve yetkisi açıklanırken iyi ve kötünün ancak tesbit ve tayinden sonra bilinebileceğini açıklama sadedinde Usul bilginleri bu ayetleri delil getirir ve peygamber gönderilmediğinde vucub ve haram kılmanın da olmayacağı kaidesini kabul ettiklerini belirtir. Peygamber gelmeden de akıl ile haram veya vacip belirlenebilseydi haramın işlenmesi ve vacibin terki ile azabın gerekliliği peygamber gönderilmesine bağlanmazdı.⁷⁷

Yine hüsün ve kubuh meselesiyle alakalı olarak usul bilginlerinin belirlediği kaidelerden “- haramlığına bir delil olmadıkça-*eşyada asl olan ibahadır.*” şeklinde ifade edilen ibaha-i asliyye ilkesi de bildirim öncesi sorumluluk bulunmadığını gösterir. Bu ilke naslarla bir fiilin veya terkin suç olduğu belirtilmedikçe ve ceza tayin edilmedikçe fiillerin ve terkin suç olmadığını gösterir. İslam’a yeni giren kişinin İslam öncesi günahlarının silindiğinin kabulü⁷⁸ de hukuki unsura örnek olabilir.

Kanunilik ilkesinin çağdaş İslam hukukçuları tarafından neredeyse tenkit edilmeden kabul edildiğini söyledikten sonra şunu da belirtmemiz gerekir ki Kur’an’da suç önce, suç olan fiili yasaklayan yasa sonra olan en az üç durum vardır:

1. “İfk ayeti”nde olduğu gibi, namusa iftira suçu önce işlenmiş, ardından bu suçla ilgili cezayı belirten ayet nazil olmuştur.
2. Eşine zina suçlamasında bulunan koca hakkında nazil olan “lian ayeti” örneğini verebiliriz. Önce koca eşini zina ile suçlamış, ardından bu durumla alakalı ayet nazil olmuştur.
3. “Zihar ayeti” örneği vardır. Zihar fiilinin ardından nazil olan ayet ile suçun cezası takdir edilmiştir.

Yaptığımız incelemelere göre İslam ceza hukukunda suçun kanuniliği ilkesini irdeleyen hiçbir Türkçe makale bu hususa değinmemiştir. Hukuk fakültelerinde ise kanunilik ilkesine yönelik eleştirileri ele alan makaleler olduğu görülmektedir. ⁷⁹ Bu konunun açılımını çalışmakta olduğumuz diğer araştırmaya bırakmakla beraber su anki kanaatim, İslam ceza hukukunda kanuniliğin istisnalarının olabileceği ve bu gibi durumların toplumda derin yaralar açan olaylar karşısında yasa konulup yasanın geriye doğru işletilebilmesi olarak değerlendirebileceğidir. Örnek olarak devlet otoritesi, yasadaki bir boşluktan yararlanıp “suç” olarak tanımlanmamış fiillerle kamu güvenliğini ihlal eden kişilerin kamuya verdiği zarar karşısında suçla mücadele ve mağduru koruma adına failin cezalandırılması yönünde karar verebilir. Elbette

⁶⁹, Muhammed b. Ebu Bekir İbn Kayyim(1418/1998). *İlâmu'l-Muvakkîin an Rabbi'l-Âlemîn* (thk: Muhammed Mutasımbillah el-Bagdadi) II, s. 73-77, 80, 115-124, Suat Erdoğan, 148-157.

⁷⁰ Nuri Kahveci (2012). “İslam Ceza Hukuku Açısından Suçun Manevi Unsurlarından Kast”, *Hikmet Yurdu*, C: 5, Sayı: 9, ss. 13-23., 14.

⁷¹ Udeh, *et-Teşrî'u'l-Cinâiyü'l-İslâmî*, I, 110; Cevat Akşit, (trs.). *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*, İstanbul : Kültür Basın Yayın Birliği., 41. AKALIN, Adnan (2013). “İslam Hukuku Açısından Suçun Unsurları”, *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, Sayı:X.

⁷² Ebû Zehrâ, *el-Cerîme*, s. 111; Udeh, I, s. 117.

⁷³ İbrahim Kafi Dönmez (1993). “Cehâlet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* . VII, 220.

⁷⁴ Mustafa Avcı, (2014). *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükmümler*, Konya : Mimoza yay., s. 36.

⁷⁵ Tevbe, 115.

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَاهُمْ حَتَّى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

⁷⁶İsra 15, Kasas 59,

⁷⁷ Seyfüddin Ali b. Muhammed b. Salim es-Sa'lebi El-Âmidî, (1404 h.). *el-İhkâm fi Usûli'l-Ahkâm*, Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-Arabî., I, s. 131.

⁷⁸ Enfal38

⁷⁹ Tosun Öztekin, (1962). “Suçların Kanuniliği Prensibi Aleyhindeki Cereyan”, *İÜHFM*, C:XXVII , s.45 vd. İngilizce olarak sadece Muhammed Munir’in “The Principle of Legality in Islamic Criminal Justice System” isimli makalesinde bu duruma değinildiğini görmekteyiz.

ki cezaların kanuniliği ilkesi cezalandırmada keyfiliği önlemeyi hedeflemektedir, ancak, yasa sadece keyfiliği değil, adaleti de gerçekleştirmelidir.⁸⁰

b- Yasağı işleyerek/icrâ ederek yada emri yerine getirmeyerek/ihmal ederek suçu oluşturan **fiil/hareket** olmalıdır. Buna suçun **maddi unsuru** adı verilir.⁸¹ “Kim bir iyilik yapmayı kastettiği halde yapmazsa ona bir sevap yazılır, kim de bir kötülük işlemeye niyet ettiği halde onu işlemezse ona günah yazılmaz.”⁸² hadîsi bu ilkeyi ifade etmektedir. Yine hakimın zahire göre hükmetmesi ilkesi de bu unsurla irtibatlıdır. Fiil ve hareket olarak dış dünyada tezahür etmeyen düşünceler cezalandırılmaz. Çünkü fiil olmadan suçtan söz edemeyiz. İslam tarihinde münafıklara dünyevi bir cezaverilmemesi de kalpleriyle inkar içinde olmalarına rağmen görünüşte Müslüman gibi davranmalarıyla açıklanabilir.

Suçun maddi unsuru; suça niyet ve hazırlık, suça teşebbüs ve icra, suçtan vazgeçme şeklinde ele alınıp değerlendirildiğinde farklı hukuki sonuçlar ortaya çıkacaktır. Fiile dönüşmedikçe niyetten dolayı kimsenin suçlu sayılmayacağını ve ancak zahire göre hüküm verileceğini açıklamıştık. Suça hazırlık aşamasında ise ayrıca suç teşkil etmedikçe hazırlık suç olarak değerlendirilmez. Birisini öldürmek için ekmek bıçağı satın almak katil gerçekleşmedikçe suç değildir. Ancak alkollü içecek satın almak bizatihi suç olduğundan içkiyi içmese bile kişiye satın almanın cezası verilir. Suça teşebbüs durumunda yani suç fiilinin tamamlanamayışı durumunda hadd veya kısas gerektiren bu suça tazir cezası verilir. Mesela öldürmek amaçlı birisine ateş eden kişinin mağduru öldüremeyişi, hırsızlık için eve giren kişinin evden çıkmadan suç üstü yakalanması gibi.⁸³

c- Suçlunun mükellef olması gerekir. Suçtan sorumlu tutulabilmesi için cezâ ehliyetine sahip olma ve (hür) irade gerekir. Buna suçun **manevi unsuru** denir.⁸⁴ Suç sayılan fiilin mükellef olan kimse tarafından bilerek ve isteyerek yapılması gerekir. Buna “**Kusurluluk unsuru**” da denir.⁸⁵ İnsan dışındaki canlıların, ergenlik çağına gelmemiş çocuk ve delinin cezaî sorumluluğu yoktur.⁸⁶ Bu unsura “Allah kimseye gücünün üzerinde bir şey yüklemez”⁸⁷ ayeti ve “Şu üç kişiden kalem (sorumluluk) kaldırılmıştır: Uyanuncaya kadar uyuyandan, reşit oluncaya kadar çocuktan, akli yerine gelinceye kadar deliden”⁸⁸ hadisi örnek olarak verilebilir. Bu sebeple aynı yasak fiili işleyen bir delinin, temyiz sahibi olmayan çocuğun, iradesi dışında tehditle bu fiili işleyen ve bilerek ve isteyerek yapan mükellefin eylemi aynı yaptırıma uğramaz.

d- **Hukuka aykırılık unsuru:** Cezâ kânûnunun bir maddesinde yer alan ve dış görünüşüyle suç sayılan bir fiilin, aynı kânûn veya yürürlükte bulunan hukuk nizamının diğer bir hükmüyle meşru kılınmamış olmasıdır. Buna suçu ortadan kaldıran hukuki sebepler denebilir.⁸⁹ Nass ile yasaklanmış bir fiili işlemek faili suçlu, fiili de suç olarak nitelemeyi gerektirmez. Hakkın icrası, vazifenin ifası, zaruret veya istisna sebebiyle başka bir nass ile o fiile cevaz verilmemiş olması da gerekir. Mesela, bir canlının uzvunu kesmek suçtur, ancak doktorun tedavi amacıyla kangren olmuş bir uzvu kesmesi buna cevaz veren başka bir hükümlerle hukuka uygundur. Yani bu fiilden suç vasfı kaldırılmıştır. Yada mahremi olmayan birine cinsel uzvu göstermek yasak iken, tedavi zorunluluğundan dolayı zaruret miktarınca doktorun hastasının cinsel uzvuna bakmasına ruhsat verilmiştir. Nefsi müdafa olarak kendine saldıran kişiyi öldürmek yada celladın vazifesi gereği mahkumun cezasını infaz etmesi suç olmaktan çıkmaktadır. Bu ilke, İslam hukukunda “zaruretler mahzuratu mübah kılar.” şeklinde ifade edilmiştir.

1. 4. Suçların Tasnifi

İslâm hukukçuları suçu çeşitli kategorilere ayırmışlardır. **Cezânın büyüklüğü bakımından** suçlara göz attığımızda; hadler, kısaslar, cinâyetler veya ta’zîrler olarak bölümlere ayrıldığını görürüz. **Suç işleyeninin kastı bakımından/manevi unsur bakımından;** kasten işlenmiş suçlar, kasıtsız olarak işlenen suçlar diye ikiye ayrıldığı görülür. **İşlenmesi veya işlenmemesinin cezâlandırılması yönünden** İcrâî (müspet hareketli suçlar) ve ihmâlî (menfi hareketli suçlar), **Keşfedildiği vakte göre;** vaktinde keşfedilmiş/meşhud ve vaktinde keşfedilmemiş/gayri meşhud suçlar, **İşleniş şekline göre;** basit ve itiyâdî suçlar, bir diğer tasnifle icra suçları, ihmal suçları, ihmal yoluyla icra suçları, basit suçlar, itiyadi suçlar,

⁸⁰Özkan Ağaş (2011). *Suç, Cezalandırma Ve Siyaset: Ceza Adaleti Üzerine Siyasal Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü., s. 31.

⁸¹ Udeh, I, s. 111

⁸² Buhârî, VIII, s. 103 *وَإِنْ هُمْ بِسَيِّئَةٍ لَّمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ عَنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً وَإِنْ هُمْ بِهَا فَعَمَلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ سَيِّئَةً وَاجِدْ*

⁸³ Adnan Akalın, 64.

⁸⁴ Udeh, I, s. 111; Ali Bardakoğlu, “Ehliyet”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, X, s. 537

⁸⁵ Udeh, I, s. 380-392.

المسئولية تبنى على الإدراك والاختيار.

⁸⁶ Udeh, I, 382.

⁸⁷ Bakara 2/286

⁸⁸ Süleyman b. el-Eş'as b. İshâk Ebû Davud Es-Sicistânî (1409/1988), *es-Sünen* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût). Beyrut., Hudud 16.

⁸⁹ Alacakaptan, s. 9; Udeh, I, s. 467.

ارتفاع المسئولية الجنائية.

Suçun özelliği açısından; topluma karşı işlenen suçlar, fertlere karşı işlenen suçlar, âdi suçlar ve siyâsi suçlar, **kendisini belirleyen kaynağa göre;** Kur'ân'la belirlenen, Sünnet'le belirlenen ve Cezâsı yöneticilere bırakılan suçlar ⁹⁰ **konusu bakımından** hayata, vücut dokunulmazlığına, cinsel dokunulmazlığa, şerefe ve mal varlığına karşı işlenen suçlar gibi gruplara ayrılması da mümkündür.⁹¹ **ihlal ettiği menfaat ya da hukuki yarar esas alınarak** da suçlar; a. Şahıslar aleyhine işlenen suçlar, b. Din ve devlet aleyhine işlenen suçlar, c. Aileye karşı işlenen suçlar, d-Topluma karşı işlenen suçlar⁹² şeklinde tasnife tutulur.

Bu tasniflerden en çok kabul gören ve klasik İslâm Hukuku literatüründe kullanılan suçların mâhiyetine ve şiddetine göre yada Şâri tarafından belirlenip belirlenmemesine göre yapılanıdır. Bunlar had gerektiren suçlar, kısas veya diyet gerektiren suçlar ve ta'zîr gerektiren suçlardır.⁹³ Dikkatimizi çeken özellik; "büyük suçlar" olarak adlandırabileceğimiz had ve kısas gerektiren suçların sayısının oldukça sınırlı olduğudur. Az sayıda cezalar uygulanması çok zor şartlara bağlanmış ki hadler çok nadir uygulandığı için hadlerin yerini neredeyse tazir cezası almıştır. Had cezası gerektiren suçların sayısı ihtilafli olmakla beraber yediyi, kısas gerektiren suçların sayısı da beşi geçmemektedir.

Yine dikkate değer olan başka bir husus tüm bu büyük suçların büyük cezalarla karşılık bulduğu ve "makasidu'ş-şeria" denilen gayelerden zarurat-ı hamse denen kısmı korumaya yönelik olduklarıdır.⁹⁴ Bu zaruri değerler güvencede olmazsa hayat çekilmez olmaktadır. Bu değerlerin İslam ceza hukuku açısından suçun hukuki konusu yani ceza normları ile korunan hak ve menfaatler olarak kabul edilmesi, İslâm'ın suça karşı ahlakî ve evrensel değerleri koruma mücadelesini ortaya koymaktadır. Çünkü bu suçlar topluma en çok zarar veren ve en fazla karşılaşılan suçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu fiillerin ceza adaleti yoluyla önlenmesi kamu düzeninin asgari düzeyde de olsa tesis edilebileceğini göstermektedir.⁹⁵

Hadd cezası gerektiren suçlara maruz kalanlara baktığımızda, bu suçlardan ya aile, ya ictimai yapı, ya mülkiyet yada siyasi otorite zarar görmektedir. Bu durumda bu kurumlarla zaruratı hamse arasında da bir irtibat bulunmaktadır. Dolayısıyla İslâm'ın takdir ettiği suçlar ve cezalar zarurat-ı hamse denen maslahatlardan ve toplumun yapı taşı olan kurumlardan bağımsız değildir. Bu sebeptendir ki İslam ceza hukukunda devlet başkanının veya siyasi otoritenin bu suçları ve cezaları azaltma yada arttırma veya affetme yetkisi yoktur. Mağdurun da kısas dışındaki had suçlarını mahkemeye taşıdıktan sonra affetme ve hakkından vaz geçme yetkisi yoktur.⁹⁶ Böylece hukukun istikrarı korunmakta ve genel yada özel ahlâkla "şartlı salıvermelerle" toplumun adalet duygusunun sarsılması önlenmektedir.

1. 4. 1. Haddi gerektiren suçlar

Hadd (ç. Hudud) sözlükte iki şeyin arasını ayıran sınır, iki şey arasındaki engel, tanım anlamlarına gelir. nitekim gardiyana da suçluları dışarı bırakmadığı için, kapıda bekleyen görevliye de dışardakileri içeri almadığı için haddad denir.⁹⁷

İslam hukuku terminolojisinde Hadd; Allah'a has bir hak olarak onun tarafından önceden konulmuş ve kesin olarak belirlenmiş bulunan cezâdır.⁹⁸ Allah tarafından önceden konulmuş olmanın manası onun belirli bir cezâ olup alt ve üst derecesinin bulunmamasıdır. "Allah has bir hak olarak" ifadesiyle fertler veya topluluklar tarafından cezânın kaldırılamayacağı ve kimsenin böyle bir yetkisinin olmadığı kasdolunmaktadır. Had isminin cezalara verilmesi onları işlemekten şiddetli bir men' yani engelin söz konusu olmasıdır.⁹⁹ Nitekim mecazen suçlar için bile "had" denildiği olmaktadır. Yani - ارتكب الجاني حدا - gibi ifadeler kullanıldığında suçlunun had gerektiren bir suç fiili işlediği anlaşılır.¹⁰⁰

Klasik kaynaklarda had cezâsının iki unsurundan bahsedilir. Birisi bulunmazsa bu suç had cezâsı uygulanacak bir suç olmaz. Bu unsurlardan ilki işlenen suç Allah hakkına karşı işlenmiş olmalıdır. Allah hakkı olan şeyler toplumla ilgilidir ve topluma yönelik olarak işlenmiştir. İkincisi, cezânın Şâri' tarafından belirlenmiş olduğu ve belirlenmesi yöneticilere bırakılmamış bulunmasıdır.¹⁰¹ Bu açıdan hadlerde suçlunun kişiliği gözetilmeyip suç ile savaş söz konusudur. Toplumun menfati suçlunun menfaatlerinin önündedir.

⁹⁰ Udeh, I, s. 78.; Ebû Zehre, *el-Cerîme*, s.125.

⁹¹ Boynukalm, s. 455.

⁹² Ebu Zehra , *el-Cerîme* , s. 121-160; Udeh, I, 78-111.

⁹³ Udeh, I, s. 78; Has, s. 16-18.

⁹⁴ Şâtîbî, II, s. 18.

⁹⁵ Avcı, s. 8.

⁹⁶ Abdülkerim Zeydan (2001). *Usulu'd-Da'vet*, Müessesetü'r-Risale. I, s. 285.

⁹⁷ Had, El-Mevsuatu'l-Fikhiyye, XVII, 129. İbnü'l-Hümmam, Kemâleddin Muhammed b. Abdülvahid b. Abdülhamid İbn Hümmam(2002). *Şerhu Fethü'l-Kadir* , Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, V, s. 212; Ebû Zehrâ, *el-Cerîme*, s. 54; Ali Bardakoğlu (1996). "Had", Ankara: DİA, XIV, s. 542.

⁹⁸ Mevsilî, IV, 79;, Alâuddin Muhammed b. Ali El-Haskefi (trs.) *ed-Dürrü'l-Muhtâr Şerhu Tenvîri'l-Ebsâr*, (Reddü'l-muhtâr'ın kenarında), Dâru'l-fikr, Beyrut, I-VIII, IV, s. 165; İbn Hümmam, V, s. 212; Mâverdî, *Ahkâm'üs-Sultâniyye*, s 192-195, Kâsânî, III, s. 33-56. هو العقوبة المقدره الحد حقاً لله تعالى حتى لا يسمى القصاص حدا لأنه حق العبد ولا التعزير لعدم التقدير

⁹⁹ Abdurrahman Cezerin(2003). *El-Fikhu Ala'l-Mezahibi'l-Erbaa*, Beyrut : Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, V, s. 11.

¹⁰⁰ Udeh, II, s. 343.

¹⁰¹ Ebû Zehrâ, *Cerîme*, s. 49.

İslâm, amme menfaati olarak haddleri Allah'a aid bir hak sayar. Suçluların cezâlandırılması toplumun faydasıdır. Cezânın Allah için bir hak olarak kabul edilmesi cezânın ferdlerin veya toplumların vazgeçmesiyle sakıt olmayacağı manasını taşır.¹⁰²

Haddi gerektiren suçlar belirlidir ve sayıları sınırlıdır. Kur'an-ı Kerimde Zina edene yüz sopa (celde) vurulması¹⁰³, iffetli bir kadına zina iftirasında bulunan kişiye seksen sopa vurulması¹⁰⁴ ve ayrıca şahitliğinin kabul edilmemesi¹⁰⁵, hırsızın elinin kesilmesi¹⁰⁶, silâhlı gasp, yol kesme ve eşkıyalık gibi suçları işleyenlerin öldürülmesi, asılması, el ve ayaklarının çapraz kesilmesi veya sürgün edilmesi¹⁰⁷ zikredilip bu dört suçun had cezası olduğu konusunda İslam hukukçuları ittifak halindedirler.

Hz. Muhammed (s.a.v.)in uygulamalarından üç tane daha had cezası olduğu tartışma konusudur. Bunlardan birisi Kur'an ve Sünnette açıkça yasaklanmasına rağmen ceza açısından Peygamberimiz zamanında farklı uygulamaları olan içki içme cezasıdır.¹⁰⁸ Bu ceza sahabe döneminde de farklı şekilde uygulanmıştır. Had cezası olup olmadığı tartışılan suçlardan biriside irtidad (dinden dönme) suçudur. İslam hukukçularının çoğunluğu, irtidad eden kimseye belli kayıt ve şartlarla da olsa ölüm cezasının uygulanmasını had olarak adlandırır ve değerlendirirler. Ancak bazı İslam hukukçuları Hz. Peygamberin irtidad suçuyla ilgili verdiği cezayı emir değil ruhsat olarak değerlendirmekte ve bu suça verilen cezayı ta'zir olarak değerlendirmektedirler.¹⁰⁹ Meşru devlet başkanına karşı isyan ve ihtilâl (bağy) suçu, içinde

¹⁰² Udeh, I, 81.

¹⁰³ En-Nûr, 24/2. Zinâ sözlükte darlık, tazyik, Nikah akdi olmayan bir kadınla yatmak (cinsel ilişki) manasındadır. Nikâh akdi olmayan bir kadınla cinsel ilişkinin aşağısındaki durumlar için de zinâ kelimesi kullanılır. İstilahda Zinâ; mükellef bir kimsenin, gönüllü olarak üzerinde mülkiyet ya da mülkiyet şüphesi bulunmayan şehvet duyulan bir kadının vajinasına erkeklik organının baş kısmını girdirmesinden ibarettir. Zinanın, tarafların rızasıyla yapılması onu meşrû kılmaz ve zararlarını ortadan kaldırmaz. Zinâ suçunun cezası ile alakalı Kur'an'da geçen ayetler beş tanedir. Kur'an'da zina eden erkek ve kadına yüz celde cezası, lezbiyenlerin ev hapsi ve eşcinsellere eziyet edilmesi buyrulur. Fıkıh kaynaklarında sünnete dayanılarak yüz değnek cezası bekarlara tahsis edilirken evli yada evlilik hayatı yaşamış kişilerden zinâ edenlere recm cezası verileceği bildirilmiştir. Bu hükümde icma olduğu da söylenmiştir. Kur'an-ı Kerim'de recm hakkında sarıh bir nass olmadığı gerekçesiyle hâricilerin ve bazı mutezilenin recmi inkar etmesine itibar edilmemiştir. Çünkü onlar icmâyı delil olarak kabul etmemişlerdir.

¹⁰⁴ Nur, 24/ 4-5. Sözlükte "herhangi bir şeyi atmak" anlamına gelen kazf , fıkihta haddi gerektiren belirli suçlardan birinin adı olup "muhsan olan bir kimseye sarahaten veya delalet yoluyla zinâ ithamında bulunmak veya nesebini reddetmek" şeklinde tanımlanır. Kazf şiddetle sakındırılan fiillerdendir. Kazf suçu sabit olduğu takdirde suçluya bedenî cezâ olarak celde (sopa) cezası uygulanır; manevî cezâ olarak da şahitliği kabul edilmeyen güvenilir bir kişi sayılır. Kur'an'da zinâ iftirasında bulunup da şahit getiremeyenlere seksener sopa vurulması ve artık onların şahitliğinin kabul edilmemesi hükmü yer alır

¹⁰⁵ En-Nur, 24/4-5.

¹⁰⁶ El- Mâide, 5/38. Hırsızlık, arapça'da sirkat ve serika kelimeleriyle ifade edilir. Sirkat " başkasının malını gizlice alma, çalma " mânasında olup hırsızlık suçunun, terim anlamı: " nisab miktarında olan veya kıymeti nisab miktarında bulunan başkasının mülkündeki korunmuş bir malın, âkil ve baliğ olan birisi tarafından, kendisinin o malda bir mülkiyet şüphesi bulunmadan, gizlilik üzere alınmasıdır " Hırsızlık suçunun cezası, Kur'an'da "Hırsızlık yapan kadın ve erkeğin ellerini kesiniz." ayetine göre elin kesilmesidir. Hırsızlık cezası olan el kesmenin şartları oluşmadığında ise mâli cezâ verilir.

¹⁰⁷ el-Mâide, 5/33, 34. Eşkıyalık olarak da ifade edebileceğimiz yol kesme suçu, had suçları arasında yer alan "hırâbe" suçunun karşılığıdır. Hirabe suçuna "Serikat-i Kübrâ: Büyük hırsızlık" da denilir. Ancak yol kesme suçunda insanların malları zorla ve açıktan alınır. Hırsızlık zorlama ve şiddet kullanmadan bir malın gizlice alınması olduğundan eşkıya-lık teknik anlamda hırsızlık sayılmamalıdır. Kamu düzeninin, emniyet ve âşâyişin sağlanması, kişilerin mal ve canlarının, seyahat özgürlüklerinin korunması açısından bu suç için özel hüküm ve açıklamalar yer almıştır. İslam hukukunda "hırabe" suçunun devlete karşı isyan etmek olan bağy suçu ile de benzerliği vardır. Ancak, yol kesenler haklı bir yuruma dayanmadan bu fiili yaparken, devlete başkaldıran bağiler kendilerinin haklı olduğuna inanarak isyan ederler. Allah ve Resulüne savaşa açma olarak ifade edilecek kadar ağır bir suç olan yol kesme suçu ve cezasının meşruiyeti Kur'an-ı Kerim'dir. Âyette ağırdan hafife doğru dört nevî cezâ zikredilmiş olup bu cezâlar eşkıyalık suçunun dört kademedeki karşılığını teşkil eder. Yolkesicilik dört şekilden biriyle olur; Yolcuları yalnız korkutmak şeklinde olur, yolcuların yalnız mallarını soymak suretiyle yapılır, yolcuları yalnız öldürmek suretiyle olur ya da yolcuların hem mallarını almak, hem de kendilerini öldürmek suretiyle yapılır.

Bu sebeple adam öldürüp mal yağma eden eşkıyanın öldürülmesi veya asılarak öldürülmesi, sadece adam öldürenin öldürülmesi, mal yağma edenin el ve ayaklarının çapraz kesilmesi, sadece yol emniyetini ihlâl edenin de sürgün edilmesi gerekir. Devlet bu suçlara karşılığı olan cezâdan daha ağırını veremez veya bu cezâları affedemez. Ayrıntıda aralarında bazı görüş farklılıkları bulunmakla birlikte İslâm hukukçularının çoğunluğu prensip olarak bu görüştedir.

¹⁰⁸ İslâm memleketinde hakikaten veya hükmen haram olduğunu bilerek mecbur kalmaksızın kendi rızası ve iradesiyle isterse bir damla olsun şarap içen yahut şaraptan başka herhangi bir içkiden sarhoş olan müslüman, mükellef, nâtik olan kimse, şarabın yahut diğer içkilerin kokusu ağzında mevcut iken yakalanırsa, ayıklıktan sonra kendisine içki haddi vurulur. İçki cezası seksen değnek sopadır. İmam Şâfiî içki içmenin haddinin kırk değnek olduğunu kabul eder. Diğer imamlar ona bu hususta muhaliftirler. İmam Şâfiî'nin delili Hz. peygamberden içki içenlere kırk sopadan fazla vurduğuna dair bir rivayetin sabit olmayışıdır. Kırtan sonraki ikinci kırk Şâfiî'ye göre had değil ta'zir cezasıdır. İçki konusundaki cezânın kaynağı Rasulullah (s.a.v.) in şu hadis-i şerifidir: "Kim içki içerse ona sopa vurun. Tekrar içerse yine sopa vurun." İçki yasağının kaynağı ise Kur'an'dır.

¹⁰⁹ Riddet sözlükte dönmek (الرجوع) demektir . Maide 21de bu anlamda kullanılmıştır. İslam hukukunda ise İrtidad veya riddetten maksat, İslâm'dan çıkıp başka bir dine intisap etmek veya dinsiz kalmayı yeğlemektir. Zira küfür tek bir millettir. O bakımdan yahudi veya huristiyan vatandaşın kendi dininden dönüp İslâm'a girmesi veya kendi dinini bırakıp başka bir dine intisap etmesi riddet sayılmamıştır. İrtidad eden kimseye de mürted (dinden dönen) adı verilir. İslâm hukukunda irtidad için iki cezâ vardır. Bunlardan birisi aslî cezâ olan öldürmedir. İkincisi ona bağlı olarak verilen müsâderedir. Bu hususta Peygamber Efendimiz (s.a.s.) de şöyle buyurmuştur: "Bir kimse dinini değiştirirse (İslâm'dan dönerse) onu öldürün." ve "Müslüman bir kimsenin kanı (öldürülmesi) ancak şu üç sebepten biriyle helâl olur: Evlenmiş olup da zinâ eden, adam öldüren ve dinini bırakıp cemaatten ayrılan." Ancak Hanefiler kadın ve çocuk mürtedlerin öldürülmesini kabul etmediği gibi hadislerin izahı yapılırken kadınların genellikle aktif olarak islam

birkaç suçu barındırabilen karma bir eylem olduğundan bunun hangi aşamasında ne tür cezanın uygulanacağı ve verilecek cezanın had mi ta'zir mi olduğu İslam hukukçuları arasında tartışmalıdır. Bağy suçu Hanefi mezhebi hariç diğer üç mezhebin kaynaklarının çoğunda had suçu olarak gösterilmiştir¹¹⁰.

1. 4. 2. Kısas ve Diyet Gerektiren Suçlar

Sözlükte "ardından gitmek, iz sürmek, yaptığı işte birinin yolunu takip etmek; kesmek, eşitlemek ve misilleme yapmak" mânalarında masdar olan kısas isim olarak "mutlak eşitlik, bir şeyin iki tarafının birbirine denk olması; işlenen fiile ona denk bir fiille mukâbele edilmesi" anlamlarına gelir.¹¹¹ Hukukta kısas, kasten işlenen adam öldürme veya müessir fiil (yaralama) suçunun failinin işlediği fiil cinsinden ve ona denk bir cezâ ile cezâlandırılmasını, fıkhıdaki teknik kullanımıyla kasten öldürdüğü kişiye karşılık failin öldürülmesini, kasten işlediği müessir fiil sonucu mağdurda bedenî-fizikî zarar meydana getiren kimsenin benzer şekilde cezâlandırılmasını ifâde eder.¹¹²

Kısas suçluyu, suçu kadar cezâlandırmaktır. Âdil bir misillemedir. Suçlu, ne fazla ne eksik sadece işlediği suçtan dolayı cezâlandırılmaktadır. Kısas, modern hukukun "suça denk cezâ" ilkesinin temellerini atmıştır. "Bir kötülüğün cezâsı ona denk bir cezâdır"¹¹³ ayeti de aynı ilkeyi vurgulamaktadır. "Kim bir kötülük işlerse, onun kadar cezâ görür."¹¹⁴ Kısas kavramının "eşitlemek" anlamına geldiğini, şu ayet de teyit etmektedir: "Haram ay haram aya karşılıktır. Hürmetler (dokunulmazlıklar) karşılıklıdır. Yaralanmalarda da kısas vardır."¹¹⁵

Kur'ân da "Ey iman edenler, öldürmede kısas size farz kıldı. Öyleyse hüre hür, köleye köle, kadına kadın. Ama kim kardeşi tarafından affedilirse o zaman uygun olanı yapmalı ve güzelce onu ödemelidir. Bu, Rabbiniz tarafından bir hafifletme ve acımadır. Kim bundan sonra da saldırıya kalkarsa artık onun için elim bir azab vardır. "Ey akıl sahipleri! Sizin için kısasta hayat vardır. Ta ki korunasınız."¹¹⁶ ve "Ve onda kendilerine yazdık ki: "Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralamalara karşılık kısas vardır. Kim bunu bağışlarsa o kendisi için keffâret olur. Ve kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlar zâlimlerin kendileridir."¹¹⁷ buyrukları hükmün dayanağıdır. Hadis-i şeriflerde "Bir kimse öldürülme veya yaralanmaya maruz kalırsa o (ölenin vârisi) şu üç şeyden birisini seçer: Ya kısas yapar, ya affeder ya da diyet alır. Eğer dördüncü bir şey isterse onu engelleyin. Kimde bundan (bu üç şeyden birini seçtikten) sonra haddi aşar (başka birşey isterse) onun için acı verici bir azap vardır."¹¹⁸ buyrulur.

Diyet, İslâm hukukunda adam öldürme ve yaralanmalarda mağdur tarafa cezâ ve kan bedeli olarak ödenen maldır. Arapça'da "ödemek, vermek" anlamındaki vedy kökünden türeyen diyet, İslâm hukukunda bir şahsın haksız olarak öldürülmesi, sakat bırakılması veya yaralanması halinde cezâ ve kan bedeli olarak ödenen mal veya parayı ifâde eder.¹¹⁹ Bu cezânın kaynağı Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerdir. "Bir mü'minin, diğer bir mü'mini öldürmesi olur şey değildir. Ancak, yanlışlıkla bir mü'mini öldüren kimsenin mü'min bir köle azad etmesi ve ölenin ailesine bir diyet vermesi gerekir. Eğer onlar bağışlarsa müstesna."¹²⁰ hadiste de "Dikkat edin, hatâen öldürmenin cezâsı sopayla, kırbaçla ve taşla öldürmenin cezâsı gibidir ve yüz devedir."¹²¹ Buyrulmaktadır.

Gerek kısas gerekse diyet fertler için hak olarak kabul edilmiş bir cezâdır. Fertler için hak olarak kabul edilmesi ise kendisine tecâvüz edilen kişinin dilerse bu suçu affedebileceği manasına gelir. Kısas ve diyeti gerektiren suçlar beş çeşittir: a) Kasden öldürme, b) Kasta benzer (Şibh-i amd) öldürme, c) Hataen öldürme, d) Kasten candan başka uzva tecâvüz, e) Hataen candan başka uzva tecâvüz.

düzenine karşı savaşamayışı gerekçe gösterilir ki mürtedin öldürülmesinin vatana ihanet gibi düşünüldüğü ve aktif düşmanlığa dikkat edildiği izlenimi doğmaktadır. Bugün devletlerin çoğu kendi sosyal düzenini ona karşı çıkan, yıkmayı yahut zayıflatmaya çalışanlara karşı uyguladığı en ağır cezâlarla korur. Beşeri hukukun toplum nizamını korumak için koyduğu cezâların başında idam cezâsı gelir. Yani günümüzde sosyal nizamı devirmeyi hedef alan suçlara karşı beşeri hukuk öldürme cezâsı uygulamaktadır ki İslâm hukukunun İslâm nizamını korumak için koyduğu cezânın aynıdır.

¹¹⁰ Sözlükte "talep etmek ve talep hususunda ileri gitmek, haktan ayrılmak, zulmetmek, haddi aşmak" anlamlarına gelen bağy, fıkıh terimi olarak ifâde ettiği siyasî anlamın yanı sıra "Allah'a karşı gelme, dinin çizdiği sınırları aşma" mânasında dinî-ahlâkî bir terim olarak da kullanılmaktadır. Terim olarak İsyân Suçu: Meşru olan Devlet başkanına karşı suç kastı içinde bir te'vile dayanarak, güç ve kuvvet sahibi bir grubun ayaklanmasıdır. Bağy suçu sabit olan isyancılarla savaşmak ve bu sırada onları öldürmek helâl kabul edilmiştir. Yalnız onların müslüman olduğu ve suçlarının siyasî bir suç teşkil ettiği gözden uzak tutulmamalıdır. Bunun sonucu olarak sadece zarûret halinde ve isyanı bastırarak ölçüde bir şiddete izin verilmiştir.

¹¹¹ İbn Manzûr, VII, s. 73-76; Şâmil Dağcı(2002), "Kısas", Ankara: Diyanet İslâm Ansiklopedisi, XXV, s. 488 ; Kısas, el-Mevsuatu'l-Fıkhiyye, XXXIII, s. 259.

¹¹² Dağcı, "Kısas", s. 489.

¹¹³ eş-Şûrâ 42/40.

¹¹⁴ el-Mü'min 40/40.

¹¹⁵ el-Bakara, 2/194.

¹¹⁶ Bakara/178-179

¹¹⁷Maide: 5/45.

¹¹⁸ Ebû Dâvud, IV, s. 287.

¹¹⁹ Ali Bardakoğlu (1994). "Diyet," İstanbul: Diyanet İslâm Ansiklopedisi, IX, s. 474.; Diyât, El-Mevsûatu'l-Fıkhiyye, XXI, s. 44.

¹²⁰ Nisâ: 4/92

¹²¹ Ebû Dâvud, IV, s. 309.

Candan başka uzva tecâvüz ile yaralama veya dövme gibi ölüme sebep olmayan saldırı kastolunmaktadır. İslâm hukukçuları genellikle bu bölümü cinâyetler başlığı altında toplarlar. Bunun sebebi: Cinâyet teriminin bu fiillere itlak edilmesidir.¹²² Ama bazı fıkıh bilginleri, bu filleri yaralamalar¹²³ Başlığı altında toplarlar.

1. 4. 3. Ta'zîri gerektiren suçlar

Ta'zir sözlükte men', red', icbar, te'dîb, takviye, tâzim mânalarını ifâde eder. İstilah olarak; hakkında muayyen bir hadd-i şer'î mevcut olmayan cürmlerden dolayı tatbik edilecek te'dîb ve cezâ demektir.¹²⁴ Ta'zir cezâları, kesin tahdit edilmemiş, en hafifinden en şiddetlisine kadar cezâları hâkime havale edilmiştir. Her suçun cezâsını suç işleyen kişinin durumunu göz önüne alarak seçme yetkisi hâkime verilmiştir.¹²⁵ Burada suçla mücadele de yeni yaptırım türleri ve miktar belirleme yetkisi yasama organına bırakılmıştır. Had ve kısas cezalarının toplamda on ikiyi geçmediğini görmüştük. Ancak hayatın akışı içinde naslara suç sayılmayan fiillerin zararlı olmaya başlaması ve kamu düzenini korumak için bunların yasaklanması kaçınılmazdır. Topluma zarar veren bir eylemin suç sayılmaması ve buna engel olmak için ceza verilmemesi elbette hukuk mantığıyla uyusmayacaktır.¹²⁶ Bu nedenle insanın suç icad yeteneği kadar tazir suçu ve buna bağlı ceza olacağı ortadadır.¹²⁷ Bu nedenle tazir suçları tek tek sayılmamıştır.¹²⁸ Tazir suçlarını tek tek saymadan şöyle bir sınıflamaya girebiliriz:

1. İspatındaki bir şüphe yada unsurundaki bir eksiklikten dolayı had cezası uygulanmadığı durumlarda tazir suçuna dönüşen fiiller. Bu fiillerin cezasız kalması hikmete aykırı olduğundan tazir cezası verilir.¹²⁹
2. Kısas ve diyet yaptırımı uygulanmadığı durumlarda tazirle cezalandırılması gereken fiiller.
3. Kendi türünde had ve kısas suçu olmadığı halde toplumun değerlerine saldırı teşkil ettiği için suç sayılan eylemler.¹³⁰ Bu sonuncuya güvenlik tedbiri gerektiren fiiller de denebilir.

Hakkında Had Bulunmayan Keffâret Gerektiren Suçlar da bulunmaktadır ki Bu suçlar; oruç bozmak, ihram bozmak, yemin tutmamak, hayiz halinde ve zihar halinde cinsel temasda bulunmak gibi suçlardır. Ancak bu suçlar İslam ceza hukukunun alanına değil, ibadet alanına girmektedir.

Sonuç

İslam, insanlar arasındaki iyi ve kötü mücadelesinin Allah'ın koyduğu bir yasa olduğunu kabul eder.¹³¹ Bu nedenle ne yapılırsa yapılsın yeryüzünden suçun tamamen silinemeyeceği inkârı mümkün olmayan bir gerçektir. Ancak suçlarla mücadele etmek ve toplumun korunması için de yaptırımlar olması düzenin devamı için kaçınılmazdır. Ceza Hukuku toplum düzeninin korunması için gerekli bir muhafaza mekanizmasıdır. İslam önce fert ve toplum olarak suça karşı bir hassasiyet oluşturur. Basit bir mikrop bünyeye girdiğinde ölüme varan zararları olduğu gibi önemsenmeyen bozulmalar da toplumun çöküşüne sebep olabilir. Bazen bir hastaya ilaç ve tedavi fayda vermese de hastalığın diğer insanlara bulaşıp yayılmasını önleyerek toplumun korunması için tıbbi önlemlere devam etmek gerekir. Bu nedenle "İslâm'da tüm emir ve yasaklar, kulların ıslâhı ve maslahatları içindir." görüşü genel kabul olarak kendini göstermektedir. Cezâ Hukuku alanındaki tüm hükümler de hukukun genel ilkesine bağlı olarak insanların gidişatını ıslâh ve maslahatlarını koruma amacı güderler. Hastalandıktan sonra ilaç kullanmaktansa hastalanmadan önce koruyucu tedbirler almak daha iyidir.¹³²

Suçun had cezâsı, kısas veya ta'zir gerektirmesine göre cezâlardan beklenen gayeler de farklılık göstermektedir. Bir cezâ türünde caydırıcılık ağırlık kazanırken diğerinde ıslâh etme ya da mağdurun tesellisi ön planda olabilmektedir. Bazen bir cezâda birkaç gayenin bir arada gerçekleştiği de olmaktadır. Neticede cezânın özü suçun âdil karşılığı olması, işlevi suçu işlemeye engel olması ve amacı da fert ve toplumu ıslâh edip maslahatları korumak ve fesattan uzak bir cemiyet oluşturmaktır.

Suç için kullanılan cerime ve cinayet kelimelerinden cerime modern dönemin, cinayet de klasik dönemin kavramı olarak karşımıza çıkarken cinayet kelimesi de genel ve özel anlamlar içermektedir. Genel anlamda tüm suçlar için kullanımı görülürken hukuk dilinde dar anlamda hayata ve vücut bütünlüğüne karşı işlenen suçlar için kullanıldığı anlaşılmaktadır.

¹²² Kâsânî, VII, s. 233.

¹²³ Ahmed b. Muhammed İbn-İ Hacer El- Heysemî (1983). *Tuhfet'ül-Muhtâc fi Şerhi'l-Minhâc*, Mısır: Mektebetü Ticâriye, I-X, IV, s. 1. ; İbn Kudâme, *El-Muğni*, IX, s. 318.

¹²⁴ Bilmen, III, s. 305.

¹²⁵ Udeh, I, s. 80, 144.

¹²⁶ Bilmen, 3, 306; Avcı, s. 8.

¹²⁷ Ebu zehre, *Cerime*, 114

¹²⁸ Ahmed İbn Teymiyye (1418 h.), *es-Siyasetü's-Şer'iyye*, 1. baskı, Suudi Arabistan : Vüzerâtu's-Şuunî'l İslâmî, s. 139

¹²⁹, Alaeddin Ebû Bekr b. Mesûd El-Kâsânî (1986). *Bedâiu's-Sanâi fi Tertîbi's-Şerâi'*, 2. baskı, Beyrut : Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, VII, s.63.; Udeh, I, 48.; Akşit, s. 50.

¹³⁰ Akşit, s. 50.; Avcı, s. 23-24.

¹³¹ Bakara, 2/251.

¹³² Zuhaylî, *Fıkhu'l-İslâmî*, VII, s. 286.; Seyyid Sâbık, II, 212. الوقاية خير من العلاج

KAYNAKÇA

- AGTAŞ,Özkan (2011). *Suç, Cezalandırma Ve Siyaset: Ceza Adaleti Üzerine Siyasal Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- APAYDIN, H. Yunus (1997). "Hata", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara, XVI, 237.
- AVCI, Mustafa (2014). *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Konya : Mimoza yay.
- AKALIN, Adnan (2013). "İslam Hukuku Açısından Suçun Unsurları", *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi, Sayı:X*.
- AKŞİT, Cevat (trs.). *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*, İstanbul : Kültür Basın Yayın Birliği.
- ALACAKAPTAN, Uğur(1975). *Suçun Unsurları*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- EL-ÂMİDÎ, Seyfüddin Ali b. Muhammed b. Salim es-Sa'lebi (1404 h.). *el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkâm*, Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-Arabî.
- EL-ATİYYE, Suud b. Abdulali (1427 h.). *el-Mevsûatu'l-Cinâiyyetu'l-İslâmiyye*, Riyad .
- BEBEK, Adil (1996). "Günah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara, XIV, 282-285.
- BEHNESİ, Ahmed Fethi (2003). *el-Hudud fil İslam*, Kahire : Müessesetül matbuatul hadise.
- BİLMEN, Ömer N. (1967). *Hukuku İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fikhiyye Kâmûsu*, İstanbul: Bilmen Basımevi.
- BOYNUKALIN, Mehmet (2009). "Suç", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, XXXVII, 453.
- BOZKURT, Nebi (1996). "Fuhuş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara , XIII, 211-214.
- EL-BUHÂRÎ,Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail (1987). *el-Câmiu's-Sahîh* (thk. ve tal. D. Mustafa Dîb el-Buğâ), Beyrut: Dâru İbn Kesir.
- BÜYÜKBAŞ,Nazım (2013/1). "İslam Ceza Hukukunda Cezalandırma ve Maslahatların Korunması Arasındaki İlişki", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:34, (144-170 s.)*.
- (2013/II) "İslam Ceza Hukukunda Haddlerin Caydırıcılığı", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: I, Sayı: 2, 97-126*
- (2012), *Klasik İslam Hukukçularına Göre Cezalandırmanın Gayesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EL-CEVHERİ, İsmail b. Hammâd(1987). *es-Sihâh Tâcu'l-Luğa* (Thk. Ahmet Abdülgafûr Attâr), Beyrut: Dâru'l-İlm.
- ÇAĞRICI, Mustafa (1995). "Emir bi'l-ma'rûf nnehiy ani'l-münker", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara, XI, 137.
- (2009) "Seyyie", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara , XXXVII, 78.
- ERDOĞAN, Suat (2014). *Kur'an Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu* , Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EL-FİRUZÂBÂDÎ, Mecdüddin Muhammed b.Ya'kub (1999). *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Beyrut: Daru'l-Fikr.
- CÜRCANİ, Seyyid Şerif (1983). *Kitabu't-Ta'rifat*, Beyrut : Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Dağcı, Şamil(1996). *İslam Ceza Hukukunda Şahslara Karşı Müessir Fiiller*, Ankara: Diyanet Yay.
- (2002). "Kıyas", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, XXV, s. 488
- DÖNMEZ, İbrahim Kafi (1993). "Cehalet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* , VII, 220
- EBÜ DAVUD ES-SİCİSTÂNÎ, Süleyman b. el-Eş'as b. İshâk (1409/1988). *es-Sünen* Beyrut: (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût).
- EBU ZEHRA, Muhammed (1998). *el-Cerîme ve'l-Ukûbe fi'l-Fikhi'l-İslâmî/el-Cerîme*, Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî.
- EL-GAZZÂLÎ, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed (trs.), *el-Vesît fi'l-mezheb*, 1. baskı, Kahire: Daru's-Selâm.
- İBN ÂBİDİN, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdulaziz (1992). *Reddu'l-Muhtâr alâ Dürri'l-Muhtâr*, Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- İBN ARABÎ, Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Meâfirî (2003). *Ahkâmü'l-Kur'ân*, I-IV, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- İBNÜ'L-HÜMAM, Kemâleddin Muhammed b. Abdülvahid b. Abdülhamid(2002). *Şerhu Fethü'l-Kadir* , Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- İBN KAYYİM, Muhammed b. Ebu Bekir(1418/1998). *İ'lâmu'l-Muwakkîn an Rabbi'l-Âlemin* (thk: Muhammed Mutassıbillah el-Bağdâdî) Beyrut.
- İBN KUDÂME, Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Mahmud(1984). *el-Muğni*, Beyrut : Daru'l-Fikr.
- İBN MANZÛR, Ebu'l-Fadl Cemaluddîn Muhammed b. Mükerrer(1956). *Lisanu'l-Arab*, Beyrut: Daru's-Sâdır.
- İBN NUCEYM, Zeynuddin b. İbrahim b. Muhammed(1997). *Bahru'r-Râik*, 1. baskı, Beyrut: Daru'l Kitübî'l İlmiyye.
- İBN RÜŞD, Muhammed İbn Ahmed (trs.). *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, Beyrut: Daru'l-Fikr.
- KAHVECİ, Nuri (2012). "İslam Ceza Hukuku Açısından Suçun Manevi Unsurlarından Kast", *Hikmet Yurdu, C: 5, Sayı: 9, ss. 13-23..*
- EL-MÂVERDÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib(1989). Kuveyt: *el-Ahkâmü's-Sultaniye*.
- EL-MEVİLÎ, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd (1937). *el-İhtiyâr Li-Ta'lîl'l-Muhtâr*, Kahire: Matbaatu Halebi.
- EN-NEVEVÎ, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şerif (trs.), *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb*, Beyrût: Dâru'l-Fikr.
- ÖZTEKİN,Tosun (1962). "Suçların Kanuniliği Prensibi Aleyhindeki Cereyan", *İÜHFİM, C:XXVII*
- SHABAN, Fekri (2002). *İslam Hukukunda Hirâbe (Eşkiyalık) Suçu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SÂBIK, Seyyid(trs.). *Fikhu's-Sünne*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Arabî.
- ES-SERAHSÎ, Şemsu'l-Eimme Ebû Bekr Muhammed b. Ebi Sehl (1414). *Kitâbu'l-Mesbût*, Beyrut: Dâru'l-Mârife. ŞAFAK, Ali (1991). "Bağy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi(DİA)*, Ankara, IV, 451-452.
- EŞ-ŞÂTİBÎ, İbrahim b. Musa b. Muhammed (1997/1417). *el-Muwâfakât fî Usûli's-Şeri'a* (thk. Ebû Ubeyde), 1. Baskı, Kâhire : Dâru İbn Affan, I-IV.
- TOPALOĞLU, Bekir (2003). "Masiyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara, XXVIII, 77.
- TÜMER, Günay (1991). "Aslı Günah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara, III, 496-497
- ÜDEH, Abdülkadir (trs.). *et- Teşri'u'l- Cinaiyyi'l- İslâmî Mukârenen bi'l- Kanûni'l- Vad'i*, Beyrut: Dâru'l- Kâtibi'l Arabî.
- YARAN, Rahmi (2002). "Keffâret", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, XXV, s. 179-182.
- EZ-ZEMAHŞERÎ, Cârullah Mahmud (1407 h.). *el-Keşşâf an Hakâiki Çavâmizi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fî Vucûhi't-Te'vîl* (thk. Mustafa Hüseyin Ahmed), 3.baskı, Beyrut : Dâru'l-Kütübî'l-Arabiye.
- EZ-ZEYLEÎ, Fahrüddin Osman b. Ali (1313 h.). *Tebyînü'l-Hakâik alâ Kenzi'd-Dekâik*, 1. baskı, Kahire: Matbaatu'l-Emiriyeye.
- EZ-ZUHAYLÎ , Vehbe (1405/1985). *el-Fikhul İslâmî ve Edilletüh*, 4. baskı, Dimaşk: Dâru'l-Fikr.